

EKO merila pri javnih naročilih

mag. Miha Tomšič, univ.dipl.inž.grad.
Gradbeni inštitut ZRMK d.o.o.
Dimičeva 12, Ljubljana
miha.tomsic@gi-zrmk.si

Green Public Procurement

A new Public Procurement Act (ZJN-2) has been promulgated recently in Slovenia. Energy and environmental criteria have been explicitly brought forward for the first time, though not as an obligation, but as a (recommended) possibility in contract award procedures. The paper describes some legislative matters, basic principles of green procurement practice, and introduces the EIE GreenLabelsPurchase project focused on sustainable procurement procedures based upon green labels' criteria.

1 Uvod

Z izrazom zeleno ali trajnostno naročanje opisujemo naročila, pri katerih se zahteve oziroma tehnične specifikacije za proizvode in storitve oblikujejo tudi s pomočjo kriterijev, ki izhajajo iz različnih znakov za okolje (energijske, okoljske, zelene oznake).

To pomeni, da se v okviru presoje ekonomsko najugodnejše ponudbe upoštevajo na primer energijske lastnosti (stopnja energetske učinkovitosti) izdelka ali storitve, vplivi na okolje (emisije, vgrajena energija) in vplivi na uporabnika (zdravje, stroški zaradi uporabe, prijaznost za uporabo).

Vsekakor je zaželeno, da bi se kot merilo za oddajo ponudbe uporabljalo načelo presoje ekonomsko najugodnejše ponudbe z uporabo različnih – tudi okoljskih - meril v povezavi s predmetom naročila povsod tam, kjer je to smiselno in mogoče. Tako se lahko v polni meri izkoristijo dolgoročni okoljski in ekonomski potenciali.

2 Slovenska zakonodaja

Slovenska zakonodaja na področju javnega naročanja je harmonizirana z zakonodajo Evropske unije. Ob koncu leta 2006 je bil razglašen novi Zakon o javnem naročanju (ZJN-2) [1], ki je v slovenski pravni red prenesel Direktivo Evropskega Parlamenta in Sveta št. 2004/18/ES z dne 31. 3. 2004 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil gradenj, storitev in blaga in Direktivo Komisije 2005/51/ES z dne 7. septembra 2005 o spremembi Priloge XX k Direktivi 2004/17/ES in Priloge VII k Direktivi 2004/18/ES Evropskega parlamenta in Sveta o javnih naročilih. ZJN-2 torej določa obvezna ravnanja naročnikov in ponudnikov pri javnem naročanju blaga, storitev in gradenj.

V preteklosti je država sicer vsaj načelno spodbujala uporabo okoljskih meril pri oblikovanju javnih naročil, vendar zakonodaja tega ni izrecno omenjala. ZJN-2 prvič neposredno uvaja pojme kot so varovanje okolja, okoljske značilnosti, znaki za okolje in podobno, torej postavlja eksplicitno zakonodajno podlago za izvedbo t.i. zelenega javnega naročanja.

Zakon seveda ne izključuje možnosti oddaje naročila na podlagi najnižje ponujene cene. Tu okoljska ali druga sorodna merila niso upoštevana, kar pomeni, da si naročnik tudi ne more ustvariti slike o bodočih učinkih sprejete ponudbe, na primer v smislu rabe energije, vplivov na okolje in uporabnika, obratovalnih in vzdrževalnih stroškov in podobno. Žal ta možnost močno prevladuje v postopkih javnega naročanja, ne nazadnje tudi pri vladnih ministrstvih in javnih skladih, pa seveda tudi pri

Slika 1: Preden je z novelo Energetskega zakona v Sloveniji postala obvezna, je pilotna energetska izkaznica stavbe kot primer zelene oznake odigrala pomembno vlogo tudi pri ozaveščanju strokovne in širše javnosti.

V Sloveniji je po javnih podatkih za leto 2003 ta številka znašala 7%, kar je pomenilo 30% odhodkov državnega proračuna. Usmeritev k zelenemu javnemu naročanju je tako na eni strani zgled za trajnostno ravnanje, ki ima opazne okoljske in finančne učinke, po drugi strani pa pomeni spodbudo za razvoj novih izdelkov in storitev. S tem se izboljšuje tudi konkurenčnost nacionalnega gospodarstva v mednarodnem okviru.

Slika 2: Znak kakovosti v graditeljstvu vsebuje številne trajnostne kriterije z različnih področij (energija, okolje, družba, ekonomija).

Poučen je primer subvencij izpred nekaj let, ki jih je Agencija za učinkovito rabo energije pri Ministrstvu RS za okolje in prostor podeljevala občanom za vgradnjo energetske učinkovitih oken in zasteklitve. S postavitvijo »zelenih« tehničnih specifikacij za subvencionirane proizvode, ki so izhajali tudi iz kriterijev Značka kakovosti za graditeljstvo in – takrat še – razmišljanj o novi tehnični regulativi na področju toplotne zaščite in učinkovite rabe energije v stavbah, se je obstoječi trg prečistil; proizvajalci so zaradi zahtev ozaveščenih kupcev začeli ponujati sodobne, energetske učinkovite izdelke.

Pozitivni učinki tega in podobnih nadaljnjih programov, ki so neposredno vplivali na oblikovanje zahtev, ki so jih kupci postavljali ponudnikom (gre torej pravzaprav za proces naročanja), se dejansko kažejo že na narodno gospodarski ravni.

Nobenega razloga torej ni, da ne bi določenih načel, ki izhajajo iz ZJN-2, upoštevali tudi drugi subjekti, kadar naročajo izdelke ali storitve.

Tovrstne postopke in kriterije lahko na primer podjetja enakovredno uporabijo pri načrtovanju nabav oziroma pri naročilih na različnih področjih: gradbeni elementi in sistemi, elektronska pisarniška oprema, osebna in dostavna vozila, razsvetljava, gospodinjski aparati in naprave, dobava energije in podobno. Seveda je končni rezultat odvisen od načina in režima uporabe izdelka ali izvedbe storitve.

4 Okoljske oznake kot podlaga za kriterije

Upoštevanje okoljskih oznak pri pripravi tehničnih specifikacij za naročila ima večplastne učinke; gre za sodoben in učinkovit instrument energetske politike, ki pomembno prispeva k informiranju in ozaveščanju uporabnikov. Že s pomočjo preprostih računskih orodij lahko naročnik pridobi informacije o ekonomskem učinku odločitve za posamezno investicijo, lahko pa se seveda uporabijo kompleksnejše analize, na primer na področju graditve z metodami presoje stroškov v celotnem življenjskem obdobju stavbe (LCCA).

Slika 3: Energy Star in EU Eco-Label sta dve od najbolj znanih zelenih oznak, katerih kriterije lahko s pridom uporabimo v postopkih naročanja.

Na ta način se lahko hitro ugotovi, ali je kriterij najnižje ponudbene cene zares najprimernejši, ali pa morda kombinacija različnih zahtevanih parametrov ponuja nižje tekoče stroške in druge koristi skozi vso dobo uporabe naročenega izdelka.

Globalni in dolgoročno največji pozitivni pomen vključitve okoljskih specifikacij v postopke naročanja v smislu prispevka k upočasnitvi podnebnih sprememb pa je bil tu tako ali tako že omenjen.

Vse navedeno seveda ne velja le za javna naročila, temveč tudi za poslovni oziroma podjetniški sektor in ne nazadnje za odločitve, ki jih ob nakupu sprejemajo občani. Trajnostno obravnavanje postopkov in predmetov naročanja z upoštevanjem okoljskih oznak je pomembno in zaželeno tudi v podjetjih in sorodnih subjektih. Nikakor pa to ne pomeni, da so druge specifikacije, kot na primer cena in kakovost izdelka oziroma njegova primernost za nameravano uporabo, potisnjene povsem v ozadje. Prav uravnoteženje vseh pomembnih kriterijev, ki so lahko za posamezna področja naročil povsem specifični, je ključ do uspeha v postopku naročanja.

Slika 4: Publikacija Evropske komisije Kupujte zeleno! podrobno opisuje, kako se lahko kriteriji okoljskih oznak vključijo v povabila k oddaji ponudb [2].

Uveljavljene več- ali nadnacionalne okoljske oznake (npr. EU Eco-label, EnergyStar in podobno) lahko pripravo (javnega) naročila močno olajšajo. Ker so njihove sheme skladno z zahtevami zakonodaje EU in držav članic javne, transparentne in nediskriminatorne, se lahko kriteriji, ki veljajo zanje, neposredno in dobesedno prenesejo v tehnične specifikacije za naročilo (ne sme pa biti zahtevana okoljska oznaka sama po sebi). Velja tudi obratno, za proizvod, kateremu je bila taka oznaka podeljena, se privzame, da je skladen z zahtevanimi tehničnimi specifikacijami in posebno dokazovanje ni potrebno.

Kriteriji oziroma vrednosti, ki veljajo za določeno okoljsko oznako, se lahko uporabijo tudi kot referenčne vrednosti (»benchmark«) v

postopku pregleda ponudb pred oddajo naročila. Tako se lahko odločimo za podelitev dodatnih točk (bonusa) proizvodom, katerih specifikacije za določeno stopnjo presegajo referenčne vrednosti.

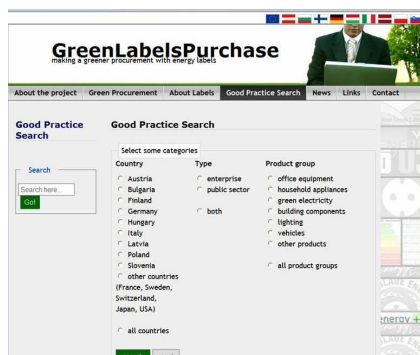
O tem, kakšne koristi lahko prinese upoštevanje okoljskih oznak, govori podatek iz dokumenta Evropske komisije iz leta 2005 z naslovom The use of the EU Eco-label in Green Public Procurement approaches [3]: 5-odstotni delež izdelkov z omenjeno oznako v državah EU bi v primerjavi z uporabo »standardnih« (torej manj učinkovitih ali okolju manj prijaznih) izdelkov pomenil letni prihranek skoraj 15 milijonov kWh elektrike, prihranek skoraj 13 milijonov litrov vode in zmanjšanje emisij CO₂ za dobrih 9 milijonov ton.

5 EIE projekt GreenLabelsPurchase

Evropski projekt GreenLabelsPurchase (EIE-05-038) [4], ki poteka v okviru programa Intelligent Energy for Europe, je med drugim namenjen promociji in spodbujanju upoštevanja energijskih oziroma okoljskih oznak v postopkih (javnih) naročil ter pregledu nacionalne prakse v posameznih državah in prikazu obstoječih primerov dobre prakse trajnostnega naročanja, tudi na področju zgradb in njihove energetske učinkovitosti. Osnovni strateški cilj projekta je prispevati k višjemu deležu zelenih naročil na ravni EU, tudi s pomočjo priprave in diseminacije podpornih orodij (vodniki in računska orodja) za opredelitev trajnostnih opcij v postopkih naročanja. Slovenski partner v projektu je Gradbeni inštitut ZRMK d.o.o.

Na spletnem naslovu projekta, www.greenlabelspurchase.net, so zbrane informacije o stanju zakonodaje in o praksi pri postopkih naročanja v državah projektnih partnerjev (Nemčija, Avstrija, Finska, Italija, Slovenija, Bolgarija, Latvija, Madžarska, Poljska) in še nekaterih državah. Ker se zakonodaja podobno kot v Sloveniji spreminja tudi v drugih državah, se bodo te informacije v času trajanja projekta dopolnjevale.

Predstavljeni so tudi primeri dobre prakse zelenih naročil v posameznih državah. Ponekod je bilo mogoče učinke upoštevanja okoljskih oznak že ovrednotiti, npr. finančno in energetsko oziroma preko zmanjšanja vplivov na okolje. Prikazani primeri se nanašajo na nekaj ključnih skupin proizvodov, ki imajo zelo velik delež v investicijskih in rednih izdatkih, tako posamezno kot kumulativno: gradbeni proizvodi in sistemi, vozila, razsvetljava, informacijska tehnologija oziroma strojna oprema, gospodinjiski aparati, dobava energije oziroma zelena energija. Trenutno je objavljenih preko 80 primerov, ki kažejo na različnost prakse v posameznih okoljih in na pestrost pristopov k trajnostnim odločitvam, predvsem pa lahko služijo kot zgled za oblikovanje lastne zelene strategije pri naročanju.

Slika 5: Iskalnik primerov dobre prakse, spletna stran projekta GreenLabelsPurchase (<http://www.greenlabelspurchase.net>) [4].

Po posredovanju začetnih vsebin (praksa, primeri, ...) s strani projektnih partnerjev je v izdelavi prevod vsebine spletne strani tudi v slovenski jezik, ki bo v celoti na voljo predvidoma spomladi 2007. V pdf obliki bodo tako kot pomemben praktičen izdelek projekta v slovenščini na voljo tudi vodniki za naročanje na podlagi okoljskih oznak in računska orodja za vrednotenje ponudb ob upoštevanju zelenih tehničnih specifikacij.

Vsebina vodnikov je pripravljena na podlagi praktičnih izkušenj zelenega (javnega) naročanja, vključuje pa tudi opomnike s

tehničnimi in drugimi specifikacijami z možnostjo neposredne vključitve v razpisno dokumentacijo.

6 Zaključek

Ozaveščanje in izobraževanje nosilcev odločitev in končnih uporabnikov izdelkov in storitev je eden ključnih elementov trajnostnega razvoja. Če se temu pridružujejo ustrezni zgledi na najvišji ravni (državna in lokalna uprava, velika podjetja, ...), je lažje doseči globalne pozitivne premike. Pomembne korake k uresničevanju v besedilu omenjenih ciljev in ne nazadnje k izpolnjevanju obveznosti, ki jih je na področju varovanja okolja in učinkovite rabe energije sprejela država, je z upoštevanjem okoljskih oznak oziroma kriterijev pri pripravi tehničnih specifikacij in pri vrednotenju ponudb mogoče narediti tudi na področju naročanja tako v javnem kot v zasebnem sektorju.

7 Viri

- [1] *Zakon o javnem naročanju (ZJN-2)*, Uradni list RS 128/2006 z dne 8.12.2006.
- [2] Evropska komisija, *Kupujte zeleno!*, Urad za uradne publikacije Evropske skupnosti, Luksemburg, 2005.
http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_sl.pdf
- [3] Evropska komisija, DG Environment, *The use of the EU Eco-label in Green Public Procurement approaches*, elektronska predstavitev, 2005.
- [4] Projekt EIE-05-038, *GreenLabelsPurchase – making a greener procurement with energy labels*, koordinator Berliner Energieagentur GmbH, naročnik Evropska komisija, Izvršna agencija za program Inteligentna energija, in Ministrstvo RS za okolje in prostor, 2006-2008.
<http://www.greenlabelspurchase.net>